

Л. Д. Федорова

Київський відділ імператорського російського воєнно-історичного товариства

КИЇВСЬКИЙ ВІДДІЛ ІМПЕРАТОРСЬКОГО РОСІЙСЬКОГО ВОЄННО-ІСТОРИЧНОГО ТОВАРИСТВА Засн. 1908 з метою вивчення воєнної історії, поширення воєнно-істор. знань; сприяння упорядкуванню архівів; збереження, відновлення й спорудження пам'ятників; проведення археол. дослідж.; заснування спеціалізов. музеїв, б-к тощо. Поширював свою діяльність на тер. Київ. військ. округу, до якого входили Київ., Поділ., Волин., Полтав., Харків., Черніг., Курська губ. і Хотин. пов. Бессараб. губернії. Перший голова – Київ., Поділ. і Волин. генерал-губернатор В. Сухомлинов, від 1908 – командувач військами Київ. військ. округу генерал від артилерії М. Іванов. Попечитель – Київ., Поділ. і Волин. генерал-губернатор *Ф. Трепов*, товариші голови – проф. Університету св. Володимира [В. Іконников](#), начштабу Київ. військ. округу генерал-лейтенант М. Алексєєв (1908–12), секр. – старший ад'ютант штабу Київ. військ. округу підполковник *Б. Стеллецький* (1908–11), згодом – ад'ютант генерал-губернатора полковник С. Крейтон. Керівні органи – рада і розпорядчий комітет. До складу ради входили вчені, військові, культурно-громад. діячі: окруж. генерал-квартирмейстер штабу Київ. військ. округу В. Драгомиров, нач. 42-ї піхот. дивізії М. Єпанчин, проф. Київ. духов. академії [В. Завітневич](#), проф. Університету св. Володимира [Ю. Кулаковський](#), проф. Ніжин. істор.-філол. інституту *В. Ляскоронський*, нач. Київ. окруж. артилер. складу Д. Меньшов, нач. військ. сполучень Київ. військ. округу *М. Ходорович*, нач. Київ. окруж. інж. упр. Київ. військ. округу генерал-лейтенант К. Холостов. Осн. роботу зосереджено в архів. і бібліотеч. (голова В. Іконников), музей. (В. Драгомиров), буд. (К. Холостов), ревізій. (К. Новогребельський), редакц. (М. Ходорович, від 1911 – М. Наркевич), зйомок і знімків (нач. упр. Київ. військ. топогр. зйомки Ю. Шмідт, від 1910 – нач. 33-ї піхот. дивізії О. Зегелов) комісіях. Значну роботу з виявлення, реєстрації, аналізу й упорядкування військ. архівів здійснила архівна комісія, що зібрала багато документал. матеріалів 15–19 ст. (серед них – універсали гетьманів І. Самойловича й І. Скоропадського) та започаткувала перший на укр. землях воєнно-істор. архів, у якому зосереджено документи окремих архівів військ. штабів і упр. Київ. військ. округу, а також

документи, що стосувалися історії воєнної та військ. справи на цій території. Значну роль у розробленні теор. і практ. питань військ. архів. справи відіграв [І. Каманін](#), у комплектуванні колекцій писем. пам'яток – Д. Меньшов і ад'ютант командувача військ Київ. військ. округу штаб-ротмістр М. Бакулін. Архівна комісія збирала відомості про архівні збірки, цінні воєнно-істор. документи держ., громад. і приват. власності, працювала над покращенням ведення архів. справи у Київ. військ. окрузі. Член комісії опублікували низку документів з архіву відділу та збірок писем. пам'яток. Музейна комісія розробила концепцію музею відділу, що стало першою спробою відобразити музей. засобами воєнну та військ. історію України. 1910 у приміщенні Київ. художньо-пром. і наук. музею відкрито [Київський воєнно-історичний музей](#). 1910–14 відділ фінансував роботи з археол. дослідж. давньорус. пам'яток у с. Білогородка (нині Києво-Святошин. р-ну Київ. обл.) під керівництвом *В. Хвойки*, а також брав участь у розкопках у [Китаєві](#) (пд. форпост стародав. Києва, нині у межах міста), співпрацював з археологами Імператор. археол. комісії та Київ. товариства охорони пам'яток старовини і мистецтва, які досліджували пам'ятки воєнно-істор. значення (виконував для них топогр. та інж. плани). Важливий напрям діяльності – охорона нерухомих пам'яток воєн. і військ. історії. Член відділу розпочали вивчення київ. військ. некрополя, взяли участь у визначенні місця, де відбулася Берестец. битва 1651, та закладенні у с. Пляшева (нині Радивилів. р-ну Рівнен. обл.) пам'ятника (від 1991 – Свято-Георгіїв. храм-усипальниця, нині у складі Нац. істор.-мемор. заповідника «Поле Берестец. битви»), виявляли й фіксували об'єкти істор.-культур. спадщини, складали кошториси ремонтно-реставрац. робіт, листувалися з місц. адм. установами та власниками пам'яток щодо їхнього обстеження й збереження; досліджували фортифікац. споруди 14–16 ст., зокрема Судової (Замкової) гори у м. Острог, замку 2-ї пол. 15 ст. у с. Клевань (нині смт Рівнен. р-ну; обидва – Рівнен. обл.). Розроблено та розіслано на місця опитувал. листки для збору інформації про рухомі та нерухомі пам'ятки краю. Одним із програм. завдань відділу стало зведення пам'ятників монументал. мистецтва, присвяч. видат. військ. діячам та істор. подіям: розроблено проект спорудження комплексу пам'ятників під назвою «Історичний шлях», перший з яких – пам'ятник св. княгині Ользі – відкрито 1911 (у рад. час знищено, 1996 відновлено з ін. матеріалу); 1914 на зібрані кошти на пл. Нікольська (нині Арсенальна) встановлено пам'ятник І. Іскрі та В. Кочубею (1919 скульптури знято, на постаменті встановлено гармату на честь учасників більшов. повстання на заводі «Арсенал»). 1909–14 редакц. комісія видавала «Военно-историческій вѣстникъ» (загалом 25 вип.), окремі брошури, картогр. матеріал, пам'ятні записки для екскурсій тощо. Кількість чл. відділу не була постійною, загалом у його діяльності у різний час брало участь понад 610 осіб. Переважну більшість чл. складали військові, а також відомі вчені та громадсько-культурні діячі, зокрема дир. Київ. контори Держ. банку [Г. Афанасьєв](#), дир. Київ. художньо-пром. і наук. музею [М. Біляшівський](#), голова Імператор. археол. комісії граф [О. Бобринський](#), нумізмат [К. Болсуновський](#), київ. губернатор О. Гірс, генерал [М. Духонін](#), мистецтвознавець *Г. Павлуцький* і *А. Прахов*, історики *Андрій* і *Микола Стороженки*, ректор Університету

св. Володимира *М. Цитович*, проф. Київ. духов. академії *М. Петров* і *Ф. Титов*, лікар *І. Сікорський*, підприємець і колекціонер *Б. Ханенко*, арх. П. Голландський і Є. Єрмаков. З поч. 1-ї світової війни діяльність відділу майже припинилася, 1917 музейні колекції та частина архіву перейшли у власність укр. влади, у рад. час їх розподілено між різними установами.

Рекомендована література

1. Климова К. І. Військові архіви в Україні. Проект організації воєнно-історичного архіву Київського військового округу // Нариси історії архів. справи в Україні. 2002;
2. Федорова Л. Д. Київське воєнно-історичне товариство в пам'яткоохоронному і краєзнавчому русі Наддніпрянської України початку 20 ст. 2005 (обидві – Київ).

Бібліографічний опис:

Київський відділ імператорського російського воєнно-історичного товариства / Л. Д. Федорова // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2012. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-11294>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).